

М.В. Гутник, к.і.н., доц., НТУ «ХПІ», м. Харків

НАРИС ДО 155-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ПЕТРА МАТВІЙОВИЧА МУХАЧОВА.

Переименовання вулиць у м. Харкові, яке було розпочато 2015 р. в рамках декомунізації не залишило поза увагою ім'я талановитого науковця, організатора, фахівця у галузі паровозобудування, директора Харківського технологічного інституту – П.М. Мухачова (1861–1935). Саме з цього часу його ім'я носить одна із вулиць у Слобожанському районі міста.

Народився майбутній учений 27 лютого 1861 р. у місті Санкт-Петербурзі. У 1878–1883 рр. Петро Матвійович навчався у Санкт-Петербурзькому практичному технологічному інституті. За тогочасними вимогами для отримання звання інженера необхідно було написати спеціальну роботу, у якій здобувач, враховуючи власний виробничий досвід, повинен докладно описати будь-який розроблений ним технологічний процес. Для цього після закінчення інституту був направлений до Пермської губернії, де чотири роки працював механіком на Нижньотагільських заводах П. П. Демидова. Окрім практичної інженерної діяльності П. М. Мухачов викладав механіку в Нижньотагільському реальному училищі.

За пропозицією тодішнього директора Харківського практичного технологічного інституту – В. Л. Кирпичова – П. М. Мухачов переїздить до Харкова, де у новоствореному інституті викладав креслення та прикладну механіку. Тут для молодого науковця були створені всі умови для розкриття творчого потенціалу. Вже влітку 1888 р. його було відряджено за кордон. Після повернення Міністерство народної освіти доручило П. М. Мухачову викладання курсу заводських машин і обладнання гідротехнічних споруд, крім того інженер-технолог керував проектами з гідравлічних приймачів на 4 курсі [1, арк. 8].

Треба зазначити, що у подальші роки учений неодноразово із науковими цілями бував у закордонних відрядженнях. Так, з червня по жовтень 1890 р. П. М. Мухачов відвідав 15 паровозобудівельних та ремонтних заводів та шість

металургійних та машинобудівних. Серед цих підприємств, окрім розташованих у Російській імперії, заводи Відня, Мюнхену, Берліну, Касселю, Ганноверу, Парижу та Льєжу. Про своє відрядження учений надав змістовний звіт, де навів опис устаткування та порівняв організацію роботи в Російській імперії та закордоном. Того ж року був призначений ад'юнктом-професором по кафедрі механічної технології [2, арк. 14–60].

З 1891/1892 н. р. П. М. Мухачов читав курси: «Паровози», «Парові машини», а також керував проектуванням на 3 та 5 курсах. Серед виконаних під його керівництвом – проекти сталених та рельсопрокатних заводів, парових кузень. Крім того учений викладав креслення на 2 курсі [3, арк. 16, 17]. Для забезпечення навчальною літературою курсів, що викладалися, у 1893 р. виходить одна з перших наукових праць ученого «Курс паровозів» [4, арк. 25 зв]. 1895 р. видано монографію П. М. Мухачова «Теорія і конструкція паровозів звичайних ширококоліїних шляхів». На її друк інститут виділив 1 000 карб. Монографія отримала схвальні відгуки. Тому з 1895 р. П. М. Мухачова призначено професором прикладної механіки Харківського технологічного інституту (назва закладу у 1898–1929) [5, арк. 1 зв]. Цього ж року учений підготував до друку новий курс «Повітрорудні машини і вентилятори» [6, арк. 15 зв.].

Окрім плідної науково-дослідної та освітньої діяльності П. М. Мухачов займався організаційною роботою. У 1896 р. був призначений тимчасово виконуючим обов'язки директора інституту. З цього ж року перебував технічним кореспондентом Берлінського Бюро привілеїв, яке займалося авторським правом на винаходи. Сьогодні можна припустити, що робота П. М. Мухачова полягала і у науково-технічному шпіонажі.

Разом з тим Петро Матвійович був секретарем Навчального комітету Інституту. Науковець опікувався веденням засідань у 1899–1902 рр. та у 1904 р. Вже з вересня 1905 р. його обрано директором Харківського Технологічного інституту. Наступний рік був надзвичайно складним як для інституту так і для його директора. Через так звану «Шилеровську історію», коли студенти та

викладачі виступили протитогочасного директора інституту, і що призвело до звільнення деяких професорів і навіть закриття закладу, П.М. Мухачову довелося проявити увесь свій організаторський талант. Ученого переобирали на цю посаду у 1910 р. та 1912 р. Попри деякі складності, ученому вдалося налагодити нормальну діяльність навчального процесу та навіть збільшити набір на перший курс до 300 осіб [7, арк. 6].

Очоловав інститут Петро Матвійович до лютого 1915 р. – через смерть дружини і необхідність опіки над чотирма дітьми, науковець відмовився від цієї посади.

Через два роки П.М. Мухачов виходить на пенсію і до 1920 р. викладав у Харківському залізно-дорожньому технікумі, а також читав спеціальні дисципліни у декількох вищих навчальних закладах Харкова. З 1920 р. знову повертається до ХТІ, де з 1929 р. і до самої смерті у 1935 р. очолював кафедру парозовобудування [8, арк. 115].

Таким чином, у перші роки функціонування Харківського технологічного інституту тут працював талановитий науковець, організатор Петро Матвійович Мухачов, саме його зусиллями було збережено і примножено кваліфікований професорсько-викладацький склад, а також збільшено число студентів. Закладені традиції плекають і примножують у спадкоємці ХТІ – НТУ «Харківський політехнічний інститут».